**СТАНОВИЩЕ**

**От:** доц. д-р Мирослав Митьов Димитров – член на научно жури, определено със Заповед № РД-09-21/19.03.2018 г., издадена от и.д. Директор на ИДП при БАН – проф. д-р Ирена Илиева

**Относно:** Дисертационен труд на тема **„ДОГОВОР ЗА ЗАСТРАХОВКА „ЖИВОТ", СВЪРЗАНА С ИНВЕСТИЦИОННИ ФОНДОВЕ"** с автор **Живка Стефанова Стоилова-Николова**, представен за публична защита пред научно жури за придобиване на образователната и научна степен „доктор" в професионално направление 3.6. „Право" по научна специалност „Стопанско/търговско право"

**1. Относно актуалността, значимостта и съдържанието на дисертацията**

1.1. Темата на дисертационния труд на Живка Стефанова Стоилова-Николова е актуална и неизследвана в българската правна литература. Договорът за застраховка „Живот", свързан с инвестиционни фондове, съчетава в себе си елементи на застраховка и инвестиция. Развитието на капиталовите пазари в Република България от края на 90-те години на миналия век до днес от една страна, а от друга страна – все още ниското ниво на пенсиите у нас, предопределят разширяването на практическата значимост на този договор, представляващ правна форма на един популярен в западните страни финансов продукт, а оттук и изследователския интерес към него. Темата поставя множество теоретични и практически въпроси, достойни за научно изследване. Като най-важна сред тях по мое мнение може да се открои въпросът за правната квалификация на договора, тъй като досега в литературата застраховката „Живот", свързана с инвестиционни фондове, се разглежда единствено като разновидност на смесената застраховка „Живот" и не се отделя подобаващо внимание на редица нейни особености, различия и характерни черти като застрахователен договор и като вид инвестиция, които са съществени от юридическа гледна точка. Затова изследването може да се определи като оригинално в тази си част и представляващо научна новост.

1.2. Представеният за защита дисертационен труд е структуриран правилно и логически изчистено. Отделните структурни единици следват логично една след друга, балансирани са като обем и задълбоченост, като по този начин е постигната смислова цялост на работата. Изложението е в общ обем от 217 стр., включващо и 360 бележки под линия. Състои се от въведение, пет глави, разделени на параграфи и заключение, както и

списък на използваните литературни източници (библиография), включващ 56 заглавия на български език и 28 заглавия на чужди езици.

Въведението правилно очертава предмета на изследването, неговите цели и задачи, както и използваните от автора методи. В глава първа е направен исторически и сравнителноправен преглед на правната уредба на договора за застраховка „Живот", свързана с инвестиционни фондове. Проследено е възникването на този вид застраховки от появата им в средата на миналия век във Великобритания, Холандия и САЩ и развитието им до сега. Анализирана е накратко правната им уредба според правото на Европейския съюз (ЕС), вкл. на Директива 2009/138/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 25.11.2009 г., на Австрия, Германия, Великобритания и България. Въпреки че този вид застраховки в различните държави са известни под различни наименования, авторът умело ги е идентифицирал и очертал с оглед на същностните им характеристики.

Втората глава е посветена на изясняване правната същност на договора за застраховка „Живот", свързана с инвестиционни фондове и му е направена подробна правна характеристика с оглед на правната уредба, съдържаща се в чл. 457 от Кодекса за застраховането (КЗ). Акцент при анализа на договора е поставен върху двете функции, които той е призван да изпълнява – да осигури застрахователно покритие на застрахования и същевременно да представлява инвестиция за него, носеща доход. Втората функция дава основание за включването му в обхвата на т.н. „инвестиционни застрахователни продукти". В тази глава авторът достига до правилния извод, че по българското право изследваният договор е вид застрахователен договор, но неговите особености дават основание той да се анализира и като инвестиция. Не е пренебрегнат и правно-теоретичният анализ на договора. Дисертантът го е разгледал като правопораждащ юридически факт, от който възниква комплексно правоотношение, състоящо се от две правоотношения – застрахователно и инвестиционно, които имат различен обект и съдържание. Направена е подробна правна характеристика на договора в глава втора, пар. 4., като е наблегнато на практически важните му правни белези като абсолютна търговска сделка, договор с продължително изпълнение, алеаторен характер и др. Изведени са и особеностите, свързани със сключването на договора и страните му. В тази връзка детайлно е разгледано понятието „ползвател на застрахователни услуги", въведено от КЗ, като същото е съпоставено с едноименното понятие, използвано в текста на отменения КЗ, а също и с понятието „потребител" по смисъла на Закона за защита на потребителите.

В глава трета от дисертацията са разгледани специфичните елементи на застрахователното правоотношение, породено от изследвания застрахователен договор. Правилно са очертани предмета на застрахователна закрила, а именно личните

неимуществени блага като живот, здраве и телесна цялост на физическото лице, както и конкретния застрахователния риск, който се покрива и който представлява съществен елемент на договора. Тук са обсъдени с оглед разграничаване от изследвания договор и други животозастраховки, които могат да бъдат свързани с инвестиционни фондове, каквито са застраховки за брак, раждане, за пенсия и рента. Правилно в тази глава авторът е изяснил в съпоставителен план и понятията „бъдещ застрахователен интерес", въведено с влизане в сила на КЗ през 2016 г., както и на „инвестиционен интерес". Направен е и анализ на застрахователната премия с оглед на особеностите й като структура, съдържание и предназначение, които я отличават от застрахователната премия по застраховките „Живот" със спестовен елемент.

Действието на Договора за застраховка „Живот", свързан с инвестиционни фондове, е разгледано в глава четвърта от дисертацията. Правата и задълженията на страните са очертани преди и след настъпване на застрахователното събитие. Специално внимание в тази глава е отделено на правото на доход, което е специфично при този договор. Авторът приема, че това право съществува в латентно състояние и се превръща в конкретно субективно право, ако дейността по управлението на активите е довела до положителна доходност от инвестициите на съответния фонд. Подробно и задълбочено в тази глава са разгледани задълженията на страните по договора след настъпване на застрахователното събитие, което е обяснимо с оглед на практическата значимост на изследваните проблеми. Известно е, че в практиката спорове между застраховател и застрахован възникват главно след настъпване на застраховатерлното събитие, а много по-рядко преди това.

Петата глава на дисертацията е посветена на изменението и прекратяването на договора за застраховка „Живот", свързан с инвестиционни фондове. В нея са изследвани различните варианти на изменение и прекратяване, специфични за този договор. Специално внимание е отделено на правото на едностранното прекратяване на договора, уредено в чл. 447 КЗ, като авторът правилно и по мое мнение добре аргументирано е обосновал приложимостта на нормата и по отношение на разглеждания договор, макар буквалният прочит на разпоредбата да не водят пряко до този извод. Интерес в тази глава представляват и разсъжденията на автора във връзка с производството по несъстоятелност на застрахователните дружества и въздействието му върху застрахователното правоотношение, породено от сключения договор.

В заключението на дисертационния труд са обобщени основните резултати на изследването и са направени редица конкретни предложения за усъвършенстване на

българското законодателство, повечето от които са по мое мнение са разумни и обосновани.

1.3. Като цяло дисертационният труд се отличава с богатство и многопластовост на разгледаните от автора хипотези. Езикът е прецизен, разбираем и четивен. Повечето от поддържаните от автора тези са логично и подробно аргументирани. Цялостното ми впечатление при прочита на дисертационния труд е, че авторът притежава задълбочени познания в сферата на частното право и по-конкретно на застрахователното право, както и способност за самостоятелни научни изследвания. Наред с това може да се отбележи, че авторът има поглед върху разглежданите въпроси и от практическа гледна точка, което му позволява да открои важните за практиката проблеми, да насочи изследователските си усилия върху тях и да предложи своята интерпретация, а там където е необходимо и да направи предложение за промяна в нормативната уредба. Изложението показва също, че авторът умее да води етична и ползотворна задочна научна дискусия с цитираните от него автори, независимо дали споделя или оспорва тяхното становище по един или друг разглеждан от него в работата въпрос.

**2. Научни и научно-приложни резултати**

Дисертационният труд разкрива научни и научно-приложни резултати, които могат да бъдат определени като приноси в развитието на правната наука у нас. По-важните от тях според мен са следните:

2.1. Изясняването на правната същност на Договора за застраховка „Живот", свързан с инвестиционни фондове и извеждането на характерните му белези представлява съществен теоретичен принос на автора в развитието на правната наука у нас и придава на работата качествата „новост" и „оригиналност";

2.2. Изследването на договора като правопораждащ юридически факт, от който възникват две сложни правоотношения, определянето на техния обект и съдържание също се прави за пръв път в българската правна литература;

2.3. Подробният анализ на действието на договора преди и най-вече след настъпване на застрахователното събитие, както и очертаването на правата и задълженията на страните, е важен както теоретичен, така и практико-приложен резултат от изследването;

2.4. Извеждането и изясняването на понятието „бъдещ застрахователен интерес", въведено с влизане в сила на КЗ през 2016 г., както и на понятието „инвестиционен интерес" и съпоставката му с понятието „застрахователен интерес" също могат да се посочат като приносни моменти в дисертационния труд;

2.5. Изследването на „правото на доход” като специфично субективно право на застрахования по договора за застраховка „Живот”, свързан с инвестиционни фондове, както и откроването на спецификите на „правото на откуп” също допълват съществените научни резултати от изследването;

2.6. Множеството разумни и добре обосновани предложения “de lege ferenda” за усъвършенстване на законодателната уредба на договора за застраховка „Живот”, свързан с инвестиционни фондове, сред които могат да се открояят следните по-значими предложения: въвеждане на срок от сключване на договора за упражняване правата на застрахователя по чл. 363 и 364 КЗ, разширяване приложното поле на чл. 446 КД чрез съответно изменение на закона, вкл. заглавието така, че да обхване всички животозастраховки, в т.ч. свързаните с инвестиционни фондове; изричното нормативно уреждане на неприлагането на задължението за предявяване на застрахователна претенция по чл. 380, ал. 1 КЗ по отношение на личните застраховки; определяне на началния момент за упражняване на правото на едностранно прекратяване на договора и др.

Изброените неизчерпателно научни и научно-приложни резултати на дисертационния труд представляват по мое мнение оригинален принос в българската правна наука, като същевременно разкриват и практическата приложимост на изследването с оглед усъвършенстване на правната уредба.

**3. Критични бележки и препоръки**

Към дисертационния труд могат да се отправят и някои критични бележки и препоръки, част от които имат технически характер:

3.1. Вместо „въведение” авторът е следвало да озаглави първата част от работата си „увод” , тъй като в чл. 27, ал. 2 от ПП на ЗРАСРБ е употребено второто;

3.2. Недоизяснено за мен е останало важното с оглед на предмета на изследване понятие инвестиционно правоотношение, а то е съществено, тъй като именно то представлява главната специфика на последиците, произтичащи от сключването на договора за застраховка „Живот”, свързан с инвестиционни фондове;

3.3. На отделни места в работата икономическият и финансов анализ на отношенията надделява над юридическия. Също прекалено внимание е отделено на някои не толкова съществени по мое мнение практически въпроси, което в известна степен замъглява теоретичния анализ, който би следвало да е водещ в един дисертационен труд;

3.4. Анализирайки изследвания договор авторът правилно изтъква алеаторността като съществена негова характерна черта (с. 69), но е посочил като причина за това само съществуващата към момента на сключване на договора неизвестност относно

настъпването на застрахователното събитие и размера на дължимото застрахователно обезщетение. Струва ми се, че тук е могло да се добави като аргумент още и неизвестността относно реализирането на доход и неговия размер като допълнително и специфично основание за определяне на конкретния договор като алеаторен;

3.5. Оспоримо за мен е определянето на „право на доход" като субективно право в „латентно състояние". По-скоро това е субективно право, елемент от съдържанието на породеното от сключването на договора сложно правоотношение, възникването на което право е поставено в зависимост от отлагателно условие, разбирано като бъдещо несигурно събитие, а именно реализирането на доход. В този смисъл според мен по-правилно е „правото на доход" да се квалифицира като субективно право от типа на „правните очаквания";

3.6. Спорен е и „комплексния характер" на правоотношението, породено от сключването на договора, както приема автора. То без съмнение е сложно, но всички права и задължения се уреждат според мен от нормите на един частноправен отрасъл – търговското право.

Направените в тази точка от становището ми критични бележки следва да се разглеждат главно като препоръки за прецизиране на изложението като съдържание, както и за евентуалното му допълването, ако същото бъде предложено за публикуване, което с оглед на практическата значимост на изследването препоръчвам на автора. Критичните бележки и препоръки обаче по никакъв начин не променят общото много добро впечатление от дисертационния труд, нито заличават достойнствата му и неговите съществени научни и научно-приложни резултати.

**4. Заключение**

С оглед на гореизложеното считам, че представеният за публична защита дисертационен труд отговаря на изискванията, уредени в чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в РБ (ЗРАСРБ) и чл. 27 от Правилника за прилагането му. Давам положителна оценка по смисъла на чл. 10, ал. 1, изр. 2 ЗРАСРБ на защитавания труд, поради което убедено ще гласувам в подкрепа на предложението за даване на **образователната и научна степен „доктор" на автора на дисертацията – Живка Стефанова Стоилова-Николова** по научната специалност „Стопанско/търговско право" в професионално направление 3.6. „Право".

01.06.2018 г. Изготвил: ……..

(доц. д-р Мирослав Димитров)